

BESCHRIJVING LANDSCHAPSMONUMENT

‘De Tuin van ETTEN’ met ‘t Olde Helmeshuus

Samenvatting.

De tuin van Etten is een oud authentiek landschappelijk boerenerf, bestaande uit typische kleine percelen met een hoogstam boomgaard, houtwallen, hagen, en knotwilgen rondom de monumentale dorpsboerderij uit de 18^e eeuw. Traditionele struiken zoals de meidoorn, wilde roos, hazelaar en sleedoorn vol met donkerblauwe bessen ademen de nostalgische sfeer van het leven zonder stress en van wat de natuur te bieden heeft. Weilandjes met hoogteverschillen en prachtige bomen zoals een walnotenboom en een aantal hoogstam - fruitbomen maken het plaatje compleet. Dit gebiedje, gelegen aan de zuidwest zijde van de dorpskern, is een voortzetting van de vroegere slagen van Warm: laaggelegen, bloemrijk hooiland in lange smalle stroken, drassig en vaak overspoeld met rivierwater. gelegen dicht tegen de wat hoger en droger gelegen dorpskern aan. De woonboerderij staat al sinds 1993 op de gemeentelijke monumentenlijst; het terrein erom heen is een oase van rust en verdient het om bekendheid en erkenning te krijgen en om het te bewaren.

Afb. 1: De weilandjes van De tuin van Etten met de Slingeparallel op de achtergrond.

INHOUDSOPGAVE.

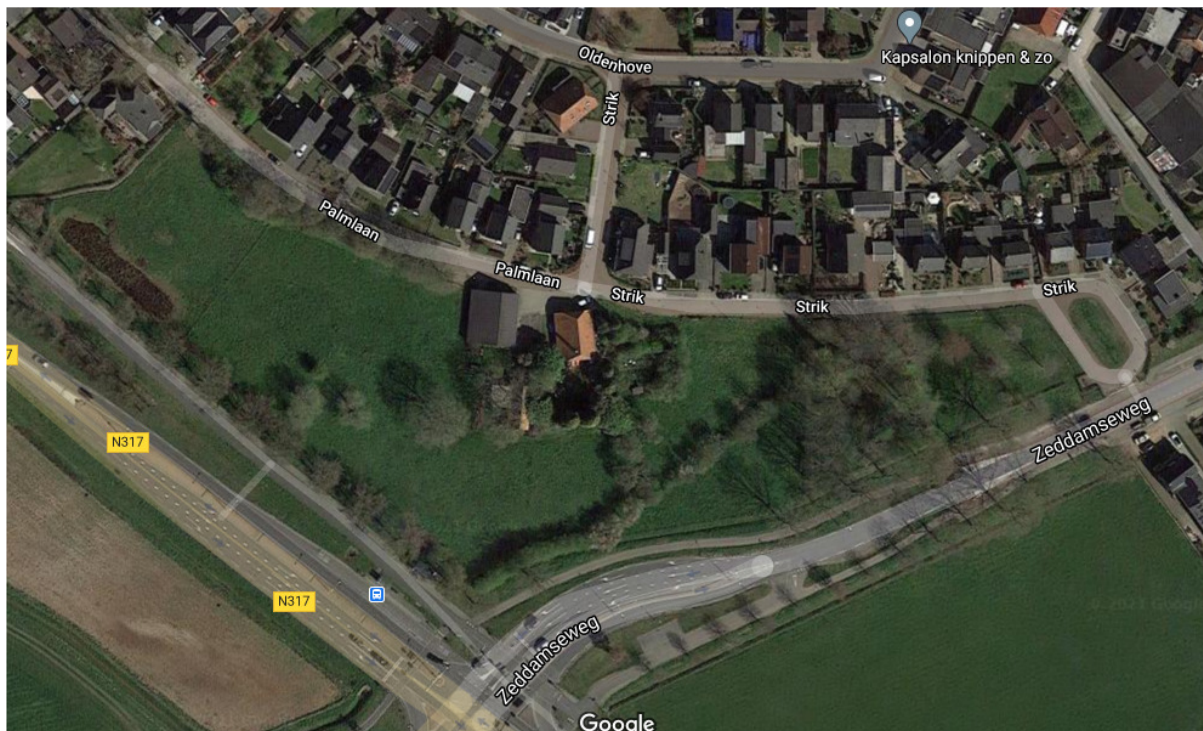
- **Samenvatting.** blz. 2
  - Toelichting:
  - Topografische ligging en afperking:

- **Achtergrond.** blz. 5
  - Ontstaan:
  - Geologie en geomorfologie:
  - Historische kaarten:
  - Hydrologie:
  - Flora en Fauna:
  - Archeologie / Cultuurhistorie:
  - Veldnamen en Oral History:
  - Recente(re) geschiedenis:

- **Waarden en Wensen.** blz. 11
  - Wat moet bewaard / beleefd worden?
  - Wat is hier voor nodig?
  - Welk wensbeeld naar de toekomst ligt hier?
  - Welke natuur- en landschapselementen profiteren hiervan?
  - MKBA en welk businessmodel ligt hier?

- **Partijen.** blz. 12
  - Wie is de eigenaar, buurtschap, gemeente?
  - Wat wil de eigenaar, buurtschap, gemeente?
  - Hoe kijken zij tegen dit Landschapsmonument aan?
  - Welke actoren/partners zijn aanwezig/denkbaar?
  - Wie is de beschrijver? Wie is de StAMBassadeur? Wie is de trekker?
  - Bronnenlijst:

- **Opties.** blz. 13
  - Welke kansen en bedreigingen liggen hier?
  - Welk overheidsbeleid is van belang?
  - Is er een vorm van bescherming?
  - Biedt dat kansen / zijn er bedreigingen?
  - Wat is nog in de blackbox en moet verder onderzocht worden?
  - Welke subsidie / financiering/ steun/ hulp is denkbaar?

- **Bekendheid** blz. 15
  - Welk beeld/archiefmateriaal is er (denkbaar)?
  - Welke publiciteit kan (nu of straks) gezocht worden?
  - Opname in Wikipedia mogelijk?
  - Is er een evenement/gebruik/activiteit/themadag denkbaar, die aan het landschapsmonument gekoppeld kan worden?

- **Bijlagen** blz. 17

TOELICHTING:

De afgelopen vijftig jaar is het boeren erf rondom het monumentale boerderijtje nagenoeg ongewijzigd gebleven en als zodanig steeds mooier en belangrijker geworden voor Etten. Plaatselijke amateurhistorici en de gemeente Oude IJsselstreek zien de waarde van dit soort steeds zeldzamer wordende karakteristiek groene stukjes. Regelmatig valt dan ook de term: “Beschermd Dorpsgezicht”. Een plaatselijke hobby -veeboer laat er nu een aantal rood- en zwartbonte Lakenvelder koeien grazen, die de schaduw opzoeken onder de meidoornhagen of bij de imposante knotwilg. “De Tuin van Etten” is belangrijk voor de leefbaarheid van het dorp. De Ettenaren zien het liefst dat dit oude coulisselandschap wordt ingericht als toegankelijk gebied voor een wandeling tussen of langs de koeien. Mogelijk dat dit gebied een onderdeel kan worden van het “Ommetje Etten -Terborg”. Door Stichting Achterhoek weer Mooi is in 2014 in samenwerking met Henk Harmsen, redacteur van De Gelderlander een artikel met foto gewijd aan deze verborgen oase tegen de dorpskern van Etten. Voor dit artikel zijn toen Hent Teeuwssen en Martin Helmes geïnterviewd. Voor dit artikel zie *Bijlage 1*.

TOPOGRAFISCHE LIGGING EN AFPERKING:

Dit groene gebied ten zuidwesten van de oude dorpskern van Etten zit ingeklemd tussen de Zeddamseweg, de Slingerparallel en de bebouwde kom van Etten.

Afb. 2 : Deel van luchtfoto / topografische Kaart (2020).

Aan de kant van de Palmlaan wordt het gebied begrensd door een weiland met een “wadi” voor opvang van regenwater. Het hele ensemble kent een hoge natuurwaarde. Aan de zijde van De Strik sluit het aan op een strook met struiken en bomen in privé-eigendom; een verwilderd perceel waar de natuur zijn gang gaat. Het gebied wordt deels omsloten door een strook met groen en aangeplante bomen in eigendom van de gemeente.

ACHTERGROND.

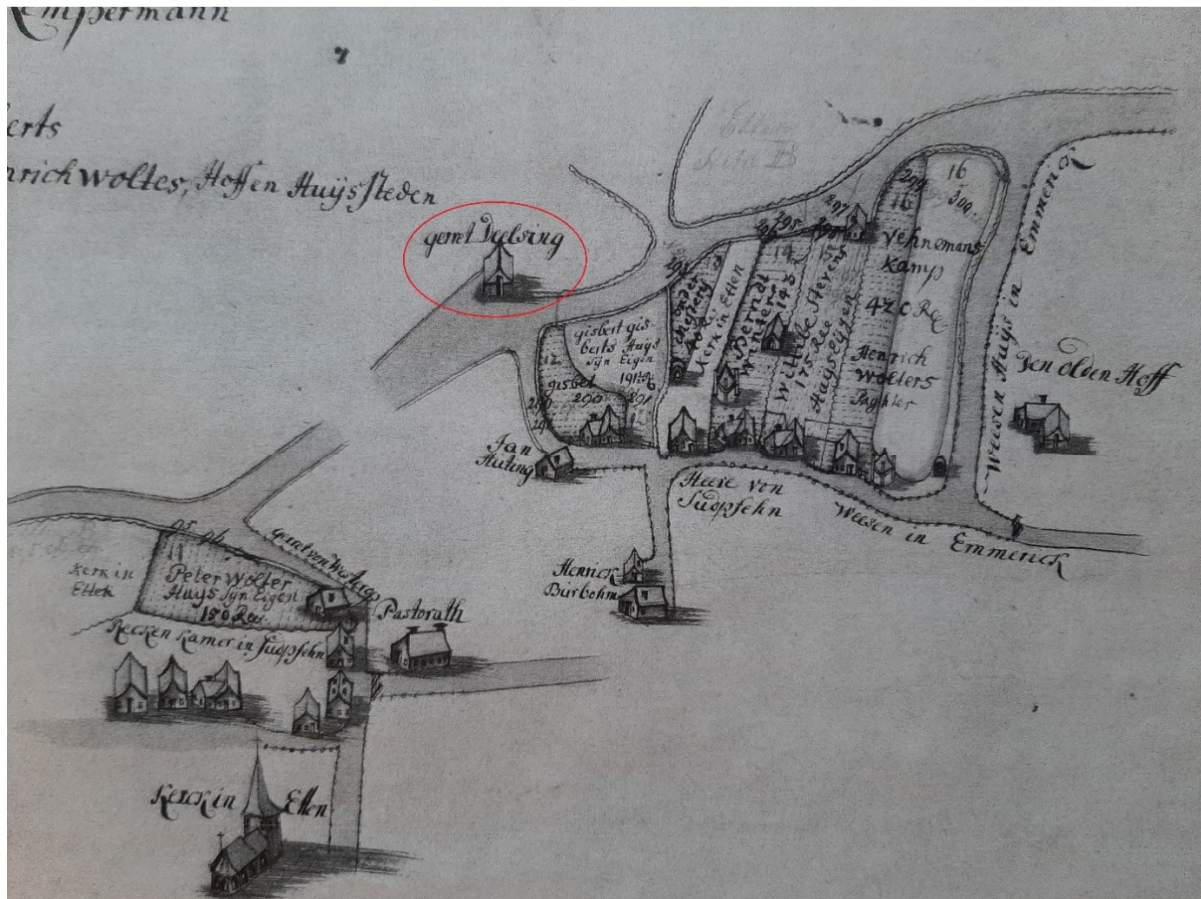
ONTSTAAN.

GEOLOGIE EN GEOMORFOLOGIE:

Het huidige landschap van Etten en omgeving is vooral gevormd door de meanderende restgeulen van de Rijn en de voorloper van de huidige Oude IJssel. De bodemopbouw bestaat uit grind- en zandafzettingen, een enkele tussenlaag van klei en een toplaag van stuifzandafzettingen. Dit gebied is een voortzetting van de vroegere slagen van het buurtschap Warm: laag grasland in lange smalle stroken, drassig en vaak overspoeld met rivierwater, gelegen tegen de wat hogere zandafzettingen waarop de dorpskom is gevestigd. Voor een overzicht van de bodemopbouw zie *Bijlage: 2*.

HISTORISCHE KAARTEN:

De eerste topografische vermelding zien wij op de kaart uit 1754 van Johan Heinrich Merner, gemaakt in opdracht van de Heren van Bergh. Bewoner van de boerderij is dan Gerrit Deelsing. Later werd deze boerderij bekend als het “Helmeshuus”.

Afb. 3 : kaart Etten uit 1754, door J.H. Merner. Zuid is bovenzijde kaart.

Afb. 4 : Deel oude plattegrond van Etten; in rood omcirkeld het Helmeshuus.

Tot ca. 1850 slingerde de doorgaande weg van Terborg naar Zeddam door "De Strik", langs het Helmeshuus richting boerderij "Den Hogener" in Warm. Enkele singels met meidoorn haag aan de Palmiaan staan nu nog exact aan deze route die op oude kaarten is te vinden.

Afb. 6 : In de gevel van 't Olde Helmeshuus is een steen gemetseld op 1.30 m hoogte met opschrift: "1780 en vier stonde water hier".

FLORA EN FAUNA:

Flora:

Op het terrein bij de boerderij en langs de omliggende graslanden zijn struiken en hagen te vinden met soorten zoals meidoorn, sleedoorn, wilde roos en hazelaar. Maar ook oudere bomen zoals een forse walnootboom, hoogstam fruitbomen en verschillende eiken, wilgen en elzen.

Fauna:

Vogels:

In het bosje nabij de Zeddamseweg broed al jaren een kolonie roeken. Deze vogels zijn overdag veelal in de weilanden rondom aan het foerageren. De roek is een haast 'vegetarische' neef van de zwarte kraai. Roeken broeden bij elkaar in kolonies, zo ook tegen de tuin van Etten aan in het naburig bosje met hoge bomen. Te verwachten zijn hier ook territoria van grote lijster, gekraagde roodstaart, grauwe vliegenvanger, groene specht, grote bonte specht, grasmus, braamsluiper en vele andere zangvogelsoorten. Ook soorten als boomklever, boomkruiper, ekster, gaai, groenling, heggemus, houtduif, huismus, kauw, koolmees, pimpelmees, merel, roodborst, spreeuw, vink, winterkoning en rondtrekkende staartmezen worden hier regelmatig waargenomen.

Zoogdieren:

Verwacht wordt dat de tuin van Etten veelvuldig aangedaan wordt door vleermuizen en marterachtigen. Ook zullen er konijnen, muizen, egels en mollen er een leefgebied hebben.

Dagvlinders:

Soorten die regelmatig kunnen worden waargenomen zijn; de citroenvlinder, dagpauwoog, boomblauwtje, bont zandoogje, atalanta, gehakkelde aurelia en met enig geluk ook de koninginnenpage! Er zijn geen resultaten van een gericht faunaonderzoek in dit gebied bij ons bekend.

ARCHEOLOGIE / CULTUURHISTORIE:**Archeologie:**

Binnen de bebouwde kom van Etten zijn een drietal onderzoeken uitgevoerd aan de zuidoostkant van het dorp. Een bureau- en verkennend booronderzoek gaf geen aanleiding tot nader onderzoek. Echter de aanwezigheid van rivierduinafzettingen en van een tufstenen kerk uit het begin van de Late Middeleeuwen geeft het gebied een hoge archeologische verwachting. Voor verdere informatie zie *Bijlage 4*.

Cultuurhistorie:

Etten is gelegen op rivierduinen langs de Oude IJssel en is één van de oudste kernen in de gemeente Oude IJsselstreek. Bouwsporen rondom de oude dorpskerk tonen aan dat de woongemeenschap in de 11e eeuw reeds een eigen kerkgebouw bezat. De belangrijkste uitbreidingen van de oude kern vinden in de periode 1850- 1940 plaats langs de Dorpsstraat en de Zeddamseweg. Centraal in het coulisselandschap staat de eeuwenoude boerderij het “Helmeshuus”; begin 19^e eeuw ook bekend als “De Poelpas”. De boerderij met bijbehorend erf “De Tuin van Etten”, is een authentiek ensemble van een oude boerderij in een karakteristieke agrarische omgeving. De bijhorende gronden zijn door de eeuwen heen op traditionele wijze bewerkt en onderhouden. Voor verdere informatie zie *Bijlage 4*.

In 1993 is deze boerderij op de gemeentelijk monumentlijst van Gendringen geplaatst met als omschrijving: “Algemeen belang wegens schoonheid en dat het inclusief erfsituatie en schuur een voorbeeld is van eenvoudige doch harmonische architectuur. Type Hallehuis met middenlangsdeel op rechthoekige grondplan”. Voor deze brief zie *Bijlage 5*.

VELDNAMEN EN ORAL HISTORY:

In de boerderij- en veldnamenatlas van de Oudheidkundige Vereniging Gemeente Gendringen, de Stichting Staringinstituut en de Mr. H.J. Steenbergenstichting uit 2004 worden veldnamen nabij het Helmeshuus genoemd: de Strik, de Uilenpas, de Wei van Brouwers Mina en de Bongerd. In de 19^e eeuw werd de boerderij aangeduid als “De Poelpas”. Het is onduidelijk waar deze naam op is gebaseerd. Het was wel het laagste punt in “De Strik”. Voor de reconstructie van De Strik in 1970 was het hoogteverschil veel groter. De naam “De Poelpas” zal vermoedelijk te maken hebben met het feit dat de omgeving van het “Helmeshuus” regelmatig veranderde in een natte poel, waardoor voertuigen en bewoners via de oude Zeddamseweg gehinderd werden.

Afb. 7: Uitsnede Veldnamenoverzicht, met daarop 't Olde Helmeshuus omcirkeld.

RECENTE(RE) GESCHIEDENIS:

De gronden van de fam. Helmes zijn in het verleden regelmatig doorsneden. Zoals in 1938 door de aanleg van de "Ringweg" en later, begin jaren zestig, door "De Oude IJsselweg", ook wel het "Cramwinckelpad" genoemd naar de toenmalige burgemeester Cramwinckel. Eind jaren tachtig werd hier "De Slingerparallel", de N817, naast gelegd. Tegenover de Tuin van Etten, aan de Noordzijde van de Palmlaan is in de afgelopen jaren een woonwijk gebouwd. Voor de plattegrond hiervan zie *Bijlage 6*.

De huidige eigenaar van het terrein is de heer Martin Helmes. In 2019 verkocht hij de monumentale boerderij aan Tom te Boekhorst. Onlangs is de achtergevel gerestaureerd. Bedoeling is dat de komende jaren de boerderij in fases verder in oude luister wordt hersteld. De functie van boerderij is veranderd in woonbestemming. De gronden worden gebruikt door hobby-veeboer Hent Teeuwsen. Hij laat er zijn koeien grazen.

WAARDEN EN WENSEN.

WAT MOET BEWAARD/BELEefd WORDEN?

“De Tuin van Etten” is belangrijk voor de leefbaarheid van het dorp. De Ettenaren zien het liefst dat dit oude coulisselandschap wordt ingericht als toegankelijk gebied voor een wandeling tussen de koeien. Uitgangspunt van de beleving zou zijn om het huidige boerenerf met hagen, fruitbomen en houtwallen in stand te houden. Mogelijk dat er hulp kan komen om de houtwallen en fruit- en knotbomen te snoeien en ook geriefhout en vruchten te benutten. Om het toegankelijker te maken is het een optie om er een wandelpad door heen te laten slingeren wat dan weer een onderdeel kan worden van het “Ommetje Terborg-Etten”. Het zou mooi zijn als enkele grazende koeien het oude boerenerf kunnen completeren.

Afb. 8: Wadi nabij het Cramwinckelpad.

WAT IS HIERVOOR NODIG?

Een vrijwilligersorganisatie zou het onderhoud kunnen ondersteunen, zoals snoeien en knippen van de hagen. Mogelijk in samenwerking met de gemeente. Een hobbyboer kan er zijn koeien laten grazen en bijvoorbeeld een perceel inzaaien met rogge of haver en deze op een ambachtelijke manier oogsten.

WELK (WENS)BEELD NAAR DE TOEKOMST LIGT HIER?

Authenticiteit en monumentale omgeving veiligstellen. Het oude, (beschermde) dorpsgezicht van Etten blijft behouden ook voor volgende generaties. Het kleinschalig authentiek coulissenlandschap is hier beleefbaar. Een geluidswal om dit groene terrein is ongewenst om vanaf de weg uitzicht te houden op dit mooie gebiedje en op de oude dorpskern van Etten. Ook de gemeente is geen voorstander van het plaatsen van een geluidswal. De (be)leefbaarheid van het dorp krijgt een mooie impuls als er een wandelgebied in het groen is gerealiseerd, 'proeven aan' het boerenland uit vroeger tijden.

WELKE NATUUR-EN LANDSCHAPSELEMENTEN PROFITEREN HIERVAN?

De instandhouding van deze groene oase is belangrijk voor veel planten en diersoorten. Informatiepanelen kunnen duiding geven aan het historische- en natuur- en landschapsbelang van deze locatie. Met onder anderen informatie over de planten en dieren die hier te vinden zijn. Zo krijgt het geheel een educatief karakter. De tuin van Etten kan nog meer natuurwaarde krijgen, door in aanleg en beheer in te zetten op de biodiversiteit. Bloemrijke plekken zorgen voor extra aantrekkingskracht voor een grote groep van insecten. Een bijenhotel en informatiepaneel over de wilde bijen kan voor zowel de natuur als de educatie veel betekenen. Basisschool de Klimpaal bevindt zich op slechts 100 m. van De tuin van Etten. Je kunt de schoolkinderen van bv. groep 6 t/m 8 hierbij betrekken, mooi lesmateriaal en de kinderen zijn lekker buiten.

MKBA en welk BUSINESSMODEL LIGT HIER?

Een Maatschappelijke Kosten- en BatenAnalyse (MKBA) is nu nog niet eenvoudig op te stellen. Voor uitwerking van mogelijke verdiensten is verdieping en ontwikkeling nodig. Mogelijke opties kunnen ontstaan vanuit de gemeente en/of een vrijwilligersorganisatie in Etten. Zo'n ambiance heeft een grote meerwaarde als plek waar mensen van genieten, in welke omgeving ze graag willen wonen en waar ze willen recreëren. Doordat de kwaliteiten van dit gebied beter gewaardeerd worden kunnen er ook nieuwe functies op deze locatie ontstaan. Zonder dat de authenticiteit verloren gaat en waarbij het draagvlak versterkt wordt.

PARTIJEN.

WIE IS DE EIGENAAR, BUURTSCHAP, GEMEENTE?

Huidige eigenaar van het terrein is M. Helmes; het terrein wordt beheerd door H. Teeuwsen, een hobbyboer uit de omgeving. De omwonenden zijn betrokken burens van de Palmlaan en de Strik. Ook de dorpsvereniging van Etten toont haar betrokkenheid. Vanuit de gemeente zijn wethouder R. Ankersmit en de heer J. Maalderink op de hoogte van de kwaliteit van dit gebied.

WAT WIL DE EIGENAAR, BUURTSCHAP, GEMEENTE?

Etten en haar bewoners zien het belang van dit soort groene parels met deze steeds zeldzamer wordende authentieke boeren erf structuur en de meerwaarde die het kan bieden aan de leefbaarheid van het dorp. De eigenaar heeft plannen voor projectontwikkeling in deze omgeving. Die kunnen het gebied een impuls geven, maar voorkomen zou moeten worden dat dit ten koste gaat van de huidige kwaliteiten.

HOE KIJKEN ZIJ TEGEN HET LANDSCHAPSMONUMENT AAN?

Voor Etten is het zeer belangrijk dat de gronden om het “Olde Helmeshuus” ofwel “De Tuin van Etten” bekendheid en erkenning krijgen en dat de kwaliteiten behouden worden. Dat is reeds benadrukt, door de aanwijzing tot Landschapsmonument door StAM (2014).

Duurzame veiligstelling door bekendheid is een doelstelling voor het Landschapsmonument. Het kan helpen als de gemeente dit onderstreept bv. door het in haar bestemmingsplan te betitelen als monument of als een Beschermd Dorpsgezicht en/of (agrarisch) gebied met hoge landschappelijke kwaliteiten. Daarmee wordt naast de boerderij ook voor het ensemble met de gronden de landschapskwaliteit erkend en bestemd.

WELKE ACTOREN/PARTNERS ZIJN AANWEZIG/ DENKBAAR?

Naast de eigenaren, gebruikers en overheden is participatie van de omgeving van belang. Voor de toekomst is het belangrijk om draagvlak te organiseren in het dorp en in de buurt. Denk aan de bewoners van de Palmlaan en De Strik, medewerking en ondersteuning in het onderhoud door de gemeente en een op te richten organisatie of comité, speciaal belast met “De Tuin van Etten”.

WIE IS DE (BE)SCHRIJVER? WIE IS DE STAMBASSADEUR? WIE IS DE TREKKER?

Dit rapport is samengesteld door vrijwilligers en bestuur van de stichting Achterhoek weer mooi. Zij zijn geholpen door diverse deskundigen en hebben informatie van de inwoners uit Etten ontvangen. Het comité Groene Grens Etten is een groep bewoners die zich inzet voor De tuin van Etten. Zij hebben ca. 25 leden.

BRONNENLIJST:

De beschikbare informatie bestaat uit: historische gegevens, foto's, omschrijvingen en kaarten zijn afkomstig uit het privé Ettens Archief dat wordt beheerd door amateurhistorici Willy Zweers en Toon Helmes. Overige informatie is via internet uit diverse bronnen (Gemeente Oude IJsselstreek, DINO Loket) gedownload.

OPTIES.

WELKE KANSSEN EN BEDREIGINGEN LIGGEN HIER?

Kansen zijn er om dit gebied duurzaam veilig te stellen voor Etten, door daar een prachtige invulling aan te geven. Een opwaardering van de leefbaarheid van het dorp door deze monumentale groene parel een nieuwe functie te geven. Net als toentertijd de restauratie van de korenmolen belangrijk was voor het zicht op het oude Etten, kan deze “Tuin van Etten” het historisch plaatje compleet maken.

Afb. 9: Ca. 1985 . Het oude “Helmeshuus” ofwel “De Poelpas” met moestuin.

WELK OVERHEIDSBELEID IS VAN BELANG?

Provincie: heeft de afgelopen 40 jaar eventuele nieuwbouw in dit gebied verboden i.v.m. de “Wet op de Geluidshinder” door de zeer drukke Zeddamseweg (N816) en de Slingerparallel(N817). De kruising van deze wegen ligt pal tegen de tuin van Etten. Dank zij consistent beleid in deze van de overheden en de Gemeente is tot nu toe dit gebied met al haar kwaliteiten voor Etten bewaard gebleven. Goed en regelmatig contact / overleg met deze instanties is noodzakelijk, om in de toekomst de kwaliteiten van dit gebied veilig te stellen.

IS ER EEN VORM VAN BESCHERMING?

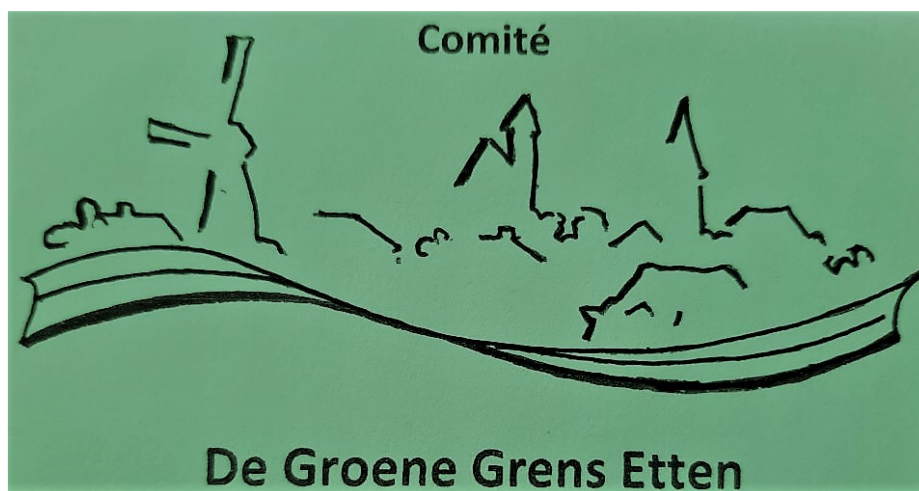
Het Olde Helmeshuus is het authentiek boerenerf dat sinds 1993 op de gemeentelijke monumentenlijst staat en nu gerenoveerd wordt. Maar hiermee is de authentieke omgeving nog niet duurzaam veiliggesteld. De kwalificatie “Landschapsmonument” zal bijdragen aan de waardering van het ensemble met het monumentale erf en de bijbehorende weilandjes.

BIEDT DAT KANSEN/ ZIJN ER BEDREIGINGEN?

De bestemming van het gebied, bijvoorbeeld met de term “Beschermd Dorpsgezicht” is (nog) niet officieel vastgelegd bij de gemeente, maar kan ongetwijfeld helpen om dit gebied beter te beschermen.

WAT IS NOG IN DE BLACKBOX EN MOET VERDER ONDERZocht WORDEN?

Onderzocht moet worden hoe dit gebied een monumentale status te geven. Er lopen diverse gesprekken tussen het plaatselijke comité “De Groene Grens Etten” met alle politieke partijen en het College van B & W van de gemeente Oude IJsselstreek. Het beleid van de gemeente is erop gericht om landschappelijke waardevolle elementen in de gemeente te beschermen of te herstellen. Vanuit dat standpunt gezien zou “De Tuin van Etten” de hoogste prioriteit moeten krijgen. Ook zou verkend moeten worden hoe ‘de beslissers’ en direct betrokkenen voor deze oplossing te interesseren zijn. Denk aan de grondeigenaar, bewoner, gemeente, monumentenplatform, buurt, dorpsvereniging etc.

WELKE SUBSIDIE/ FINANCIERING /STEUN/ HULP IS DENKBAAR?

Belangrijk punt van aandacht en onderzoek zijn de eventueel noodzakelijke geldbronnen.

BEKENDHEID.

WELK BEELD/ARCHIEFMATERIAAL IS ER (DENKBAAR)?

Oude kaarten, foto, film (Ettens Archief) zijn beschikbaar voor eventuele informatieborden. Foto's en filmbeelden zijn voorhanden waarop Bernard Helmes samen met buurtbewoners het hooi met een ouderwetse “Hooischudder” bewerkt en daarna binnen haalt met paard en wagen. Op een eventueel te maken info-paneel is dat met QR-codes zichtbaar te maken.

WELKE PUBLICITEIT KAN (NU OF STRAKS) GEZOCHT WORDEN?

De regionale pers, zowel schrijvend als radio en TV.

OPNAME IN WIKIPEDIA MOGELIJK?

Belangrijk instrument om “De Tuin van Etten” met een toelichting onder de aandacht te brengen en te houden en meer bekendheid te geven is Wikipedia. Daarnaast zijn er sociale media, zoals lokale facebookpagina's zoals ‘je bent een Ettenaar...’ waarop info geplaatst kan worden en ook via websites als die van de gemeente, de dorpsvereniging en van StAM. Meer bekendheid vergroot de kans dat het gebied beter bewaard en verzorgd wordt.

Afb. 10: 1960. Zicht op Etten vanaf de “Ringweg” later de Zeddamseweg.

IS ER EEN EVENEMENT/ GEBRUIK/ ACTIVITEIT/ THEMADAG DENKBAAR DIE AAN HET LANDSCHAPSMONUMENT GEKOPPELD KAN WORDEN?

Op dit moment nog niet. In de toekomst kun je denken aan bijvoorbeeld een “Oogst-dag” of “Gao-dag” met aandacht voor het verdwenen boerenleven en werken. Ook een thema als de jacht (valkeniers) is een optie. Betrekken van het gebied bij de activiteiten van de jaarlijkse volksfeesten/schutterij zou wellicht ook een optie zijn? Demonstraties van oude landbouwwerktuigen of zoiets als een accordeon-harmonica middag met volksdansen.

Afb. 11: December 2020. Valkeniers actief in “De Tuin van Etten”

Afb. 12 : de oude boer, Bernard Helmes, met paard en hooischudder.

BIJLAGEN

- Bijlage 1: Artikel uit De Gelderlander 2014, StAM en Henk Harmsen,
- Bijlage 2: Gegevens Bodemopbouw in het gebied, DINO Loket,
- Bijlage 3: Actuele grondwaterstand in het gebied, DINO Loket,
- Bijlage 4: Cultuurhistorische Inventarisatie enz. Gemeente Oude IJsselstreek, VESTIGIA,
- Bijlage 5: Brief Gemeente Oude IJsselstreek betreffende plaatsing op monumentenlijst,
- Bijlage 6: Plattegrond Recente bebouwing nabij `Tuin van Etten`.